

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง หญิงชรา : ภาพตัวแทนในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ศึกษาทั้งในระดับการวิเคราะห์เนื้อหา/ตัวบท (Textual Analysis) และการวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis) โดยศึกษาการประกอบสร้างภาพตัวแทน (Representation) หญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ที่ออกอากาศในระหว่างวันที่ 1 เมษายน 2546 ถึง 31 ธันวาคม 2547 โดยเลือกเฉพาะเทปรายการที่มีหญิงชราเป็น คนต้นเรื่องหรือตัวละครหลัก ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 5 ตอนด้วยกันคือ ตอนยายสม งามอยู่ ราษฎร เต็มขั้นแห่งทับทัน ตอนหญิงชราจากบ้านหนองสาหร่าย ตอนยายไฮ คนหวงแผ่นดิน ตอนผู้หญิงที่โลกเรียกแม่ และตอนยายกระดุกเหล็กแห่งบ้านกอกดอนพะยอม รวมถึงศึกษาการถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making Sense) จากภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดีของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีความหลากหลายเรื่องภูมิลำเนา การศึกษา อาชีพ และรูปแบบการใช้ชีวิต จำนวน 10 คน ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน”

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบแนวคิดเรื่องผู้สูงอายุหรือคนชรา (Elderly People) แนวคิดเรื่องคนชายขอบ (Marginal People) และกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ (Marginalization) แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (Representation) แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) แนวคิดเรื่องสารคดี (Documentary) แนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง (Narration) และแนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding & Decoding) มาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา/ตัวบท (Textual Analysis) และการวิเคราะห์ผู้รับสาร (Audience Analysis)

สำหรับบทนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อค้นพบเรื่องการประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชรา จากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ทั้ง 5 ตอน รวมถึงผลการถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making Sense) จากภาพตัวแทนหญิงชราของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาสรุปผล เพื่อเสนอตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย จากนั้นจึงทำการอภิปรายผลจากข้อค้นพบที่ได้รับโดยอาศัยกรอบความคิดของทฤษฎีและแนวคิดที่นำมาใช้ พร้อมทั้งอภิปรายข้อเสนอแนะที่ค้นพบจากการวิจัยและประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจสำหรับงานวิจัยในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการวิเคราะห์
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะที่ค้นพบจากงานวิจัย
4. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

สรุปผลการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทราบถึงการประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทน (Representation) หญิงชรา และการถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making Sense) ภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ทั้ง 5 ตอนได้แก่ ตอนยายสมงามอยู่ ราษฎรเต็มขั้นแห่งทับทัน ตอนหญิงชราจากหนองสาหร่าย ตอนยายไฮ คนหวงแผ่นดิน ตอนผู้หญิงที่โลกเรียกแม่ และตอนยายกระดุกเหล็กแห่งบ้านกอกดอนพะยอม ของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์เรื่องแนวคิดเรื่องผู้สูงอายุหรือคนชรา (Elder) แนวคิดเรื่องคนชายขอบ (Marginal People) และกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ (Marginalization) แนวคิดเรื่องภาพตัวแทน (Representation) แนวคิดเรื่องสื่อมวลชนกับการสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) แนวคิดเรื่องสารคดี (Documentary) แนวคิดเรื่องการเล่าเรื่อง (Narration) และแนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding & Decoding) มาเป็นกรอบความคิดในการวิเคราะห์ ตีความ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง

ในส่วนของการวิเคราะห์การประกอบสร้างความหมาย (Construction of Meaning) ภาพตัวแทน (Representation) หญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” จำนวน 5 ตอน ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการเล่าเรื่อง (Narration) มาวิเคราะห์การประกอบสร้างภาพตัวแทนดังกล่าว ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. โครงเรื่อง (Plot)

รายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ทั้ง 5 ตอนมีรูปแบบการเริ่มเรื่อง (Exposition) ในลักษณะเดียวกันกล่าวคือ ผู้ผลิตรายการเปิดรายการที่ห้องอัดรายการ มีแผ่นป้ายผู้สนับสนุน

รายการ (Sponsor) เป็นฉากหลัง คนนำเรื่อง (ผู้ดำเนินรายการ) กล่าวถึงแก่นเรื่องของรายการ สารคดี จากนั้นจึงนำไปสู่สถานที่จริง แนะนำคนต้นเรื่อง (ตัวละครหลัก) คนเดินเรื่อง (ผู้ดำเนินรายการภาคสนาม) กล่าวถึงที่มาของเรื่องราวที่จะนำเสนอ ผู้ผลิตรายการมักกล่าวเปิดรายการและเล่าเรื่องราวด้วยการตั้งประโยคคำถามและการเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) ซึ่งกลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีสำคัญอีกวิธีหนึ่งในการสร้างภาพตัวแทนหญิงชรา

การพัฒนาเหตุการณ์ (Rising Action) นั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ประการแรก การพัฒนาเหตุการณ์ด้วยการเสนอภาพกิจวัตรประจำวัน (Daily Life) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้ผลิตรายการและผู้รับชมในการเข้าไปสำรวจชีวิตหญิงชรา ประการที่สอง การพัฒนาเหตุการณ์ด้วยการเสนอที่มาของเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อกระทำการดำเนินชีวิตปัจจุบัน ซึ่งที่มาของเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดความไม่เป็นธรรมที่ดำรงอยู่ในสังคม

ส่วนขั้นภาวะวิกฤติ (Climax) จะสอดคล้องกับความขัดแย้งกล่าวคือหากตอนใดไม่มีความขัดแย้งก็จะมีภาวะวิกฤติ ภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นนั้นมักมีที่มาจากความคับแค้นใจของหญิงชราในฐานะผู้ด้อยอำนาจ และถูกเอาเปรียบจากผู้ที่อยู่ในฐานะเหนือกว่า จนกระทั่งต้องตัดสินใจต่อสู้ในวิถีทางที่ตนพึงกระทำได้

ขั้นภาวะคลี่คลาย (Falling Action) ปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ คือ ภาวะคลี่คลายที่ตัวละครหลักเป็นผู้กระทำ และภาวะคลี่คลายที่ตัวละครอื่นเป็นผู้กระทำ เพราะไม่สามารถคลี่คลายปัญหาได้ด้วยตนเอง จึงจำเป็นต้องพึ่งผู้ที่มีความรู้หรือมีอำนาจมากกว่าในการคลี่คลายปัญหา

ขั้นยุติเรื่องราว (Ending) มีการยุติเรื่องราวอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ การยุติเรื่องราวแบบมีความสุข และการยุติเรื่องราวแบบสูญเสีย

ส่วนการปิดรายการ เมื่อยุติเรื่องราวจากสถานที่จริงแล้ว ผู้ผลิตรายการจะปิดรายการที่ห้องอัดรายการและกล่าวสรุปในลักษณะที่คล้ายคลึงกับตอนเปิดรายการ ซึ่งเป็นการพาตนเองและผู้รับชมรายการออกจากศูนย์กลางไปสู่พื้นที่ความเป็นอื่นในฐานะผู้สังเกตการณ์ (Observer) จากนั้นจึงพากลับมาสู่โลกความเป็นจริงของตนอีกครั้ง

การสรุปท้ายรายการโดยผู้ผลิตรายการได้แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีอำนาจในการสรุปรายการและสร้างภาพตัวแทนหญิงชราที่แท้จริงคือผู้ผลิตรายการ ในขณะที่หญิงชราที่มีอำนาจพูดถึงตนเองเพียงเพื่อให้ผู้ผลิตรายการนำไปใช้สนับสนุนและสร้างความชอบธรรมในการสรุปภาพตัวแทนหญิงชรานั้นเอง

นอกจากนี้การวิเคราะห์โครงเรื่อง (Plot) ยังแสดงให้เห็นภาพการต่อสู้หรือการปะทะกันระหว่างหญิงชรากับวาทกรรม (Discourse) หลายชุดด้วยกัน เช่น วาทกรรมเรื่องอำนาจทาง

เศรษฐกิจ (Discourse of Economic Power) วาทกรรมเรื่องอำนาจรัฐหรือราชการ (Discourse of Bureaucratic Power) วาทกรรมเรื่องความรู้ (Discourse of Knowledge) วาทกรรมเรื่องความทันสมัย (Discourse of Modernism) วาทกรรมเรื่องความเป็นเมือง (Discourse of Urbanism) และวาทกรรมเรื่องความเป็นแม่ (Discourse of Motherhood)

2. แก่นความคิด (Theme)

จุดร่วมของแก่นความคิดหลัก (Theme) ที่ปรากฏในรายการสารคดี “คนค้นคน” จำนวน 5 ตอน ก็คือ เรื่องการดิ้นรนต่อสู้กับสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ส่วนแก่นความคิดหลักอื่นๆ ที่ปรากฏก็คือ การดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง การใช้ชีวิตร่วมกับความยากจนอย่างมีความสุข และความรักอันยิ่งใหญ่ของแม่ที่มีต่อลูก

แก่นความคิดหลักเรื่องการดิ้นรนต่อสู้กับสิ่งที่ไม่เป็นธรรม การดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง และการใช้ชีวิตร่วมกับความยากจนอย่างมีความสุข เป็นความคิดและวิถีปฏิบัติที่แตกต่างจากครรลองของหญิงชนส่วนใหญ่ที่สังคมรับรู้จึงทำให้ภาพตัวแทนหญิงชนที่ปรากฏเป็นภาพตัวแทนหญิงชนที่มีลักษณะเบี่ยงเบน (Deviance) ส่วนแก่นความคิดเรื่องความรักอันยิ่งใหญ่ของแม่ที่มีต่อลูกเป็นมายาคติแบบเดิมหรือภาพตัวแทนสากลของหญิงชนในฐานะผู้ให้กำเนิด การเชื่อมโยงระหว่างภาพตัวแทนที่มีลักษณะเบี่ยงเบนและภาพตัวแทนสากลเป็นการเชื่อมโยงภาพตัวแทนหญิงชนทั้ง 2 ลักษณะไว้ด้วยกันในลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สะท้อนให้เห็นว่าภาพตัวแทนความเป็นชายขอบไม่สามารถดำรงอยู่อย่างอิสระหรือตัดขาดจากภาพตัวแทนกระแสหลักได้

แก่นความคิดหลักดังกล่าวได้สร้างภาพตัวแทนหญิงชรดังนี้ หญิงชนคือผู้ที่มีชีวิตดิ้นรนต่อสู้ ผู้ที่ใช้ชีวิตแบบพึ่งตนเอง ผู้ที่มีความรู้ไม่สอดคล้องกับวิชาการปัจจุบัน ผู้ที่ไร้อำนาจการต่อรอง และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสังคมสมัยใหม่

3. ความขัดแย้ง (Conflict)

จากเกณฑ์ความขัดแย้งของ Muller and Williams (1985, p. 42-43 อ้างถึงใน ฉลองรัตน์ ทิพย์พิมาน, 2539, น. 12) พบว่า รายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” จำนวน 5 ตอน มีความขัดแย้งปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ กล่าวคือความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ซึ่งเป็นความขัดแย้งระดับสังคม และความขัดแย้งภายในจิตใจซึ่งเป็นความขัดแย้งระดับปัจเจก ความขัดแย้งทั้ง 2 ลักษณะมีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน กล่าวคือ สาเหตุของความขัดแย้งภายในจิตใจ

มักจะมาจากความขัดแย้งระดับสังคมที่หญิงชราตกอยู่ในฐานะผู้ถูกกระทำ และความขัดแย้งดังกล่าวสามารถจัดให้หายไปได้ในทันทีที่ความขัดแย้งระดับสังคมคลี่คลายลง

นอกจากนี้ความขัดแย้ง (Conflict) ดังกล่าวยังปรากฏในลักษณะคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) และมีการจัดลำดับ (Hierarchy) ให้ค่าความสำคัญกับคู่ตรงข้ามในเชิงเปรียบเทียบ ทำให้อีกขั้วหนึ่งต้องตกอยู่ในสภาพด้อยกว่า ซึ่งคู่ตรงข้ามที่ปรากฏในเรื่องความขัดแย้ง (Conflict) มี 6 ประเด็นด้วยกัน คือ เรื่องเพศ (ชาย-หญิง) วัย (วัยทำงาน-วัยชรา) ภูมิศาสตร์ (เมือง-ชนบท) บทบาททางสังคม (ราชการ-ชาวบ้าน) ฐานะทางเศรษฐกิจ (รวย-จน) และการศึกษา (มีการศึกษา-ด้อยการศึกษา) เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ลักษณะของหญิงชราได้ตกอยู่ในคู่ตรงข้ามที่มีความหมายในเชิงลบหรือด้อยกว่าอีกขั้วหนึ่งเสมอไม่ว่าจะประเด็นใดก็ตาม

4. ตัวละคร (Character)

คนต้นเรื่องหรือตัวละครหลักจะเป็นตัวละครหลายมิติ (Rounded Character) คือเป็นตัวละครที่มีประวัติภูมิหลังหรือมีที่มาของการกระทำต่างๆ และส่วนใหญ่จะเป็นตัวละครที่มีบทบาทเป็นผู้กระทำ (Active) เนื่องมาจากการดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้หลุดพ้นจากภาวะถูกกระทำหรือการถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้มีอำนาจหรือผู้ที่มีฐานะเหนือกว่าตน ดังนั้น ภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏจึงเป็นภาพของหญิงชราที่มีลักษณะเบี่ยงเบน (Deviance) ออกไปจากบรรทัดฐานสังคม (Norms) หรือครองปฏิบัติที่คนส่วนใหญ่ในสังคมรับรู้

ส่วนตัวละครอื่นๆ ที่ปรากฏ จะมีลักษณะเป็นตัวละครมิติเดียว (Flat Character) หมายถึงตัวละครที่ไม่มีที่มาหรือภูมิหลังในการนำเสนอ

เมื่อพิจารณาในลักษณะคู่ตรงข้าม ตัวละครคู่ตรงข้ามกับคนต้นเรื่องหรือตัวละครหลักมักจะเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย เจ้าหน้าที่ราชการระดับจังหวัด เจ้าหน้าที่ตำรวจ (ผู้มีอำนาจทางสังคม) เจ้าหนี้ (ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ) เป็นต้น

5. ฉาก (Setting)

ฉากที่ถือเป็นฉากหลักในการเล่าเรื่องสารคดีทั้ง 5 ตอนก็คือ ฉากธรรมชาติ ฉากสิ่งประดิษฐ์ และฉากการดำเนินชีวิตของตัวละคร เพราะเนื่องมาจากรูปแบบรายการสารคดีที่ถ่ายทำจากสถานที่จริงและเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตคน ฉากดังกล่าวจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ฉากธรรมชาติได้สะท้อนให้เห็นถึงมายาคติเรื่อง "ธรรมชาติ" ผ่านสายตาของผู้ผลิตรายการซึ่งเป็นชนชั้นกลางในเมือง

จากสิ่งประดิษฐ์ เช่น ฉากในห้องอัดรายการ บ้านคนต้นเรื่อง อาคาร และถนนหนทางในเขตเมือง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างภาพเมืองกับภาพชนบทอย่างชัดเจนทำให้เห็นภาพการตกเป็นรองของชนบทเมื่อเทียบกับความเป็นเมือง นอกจากนี้ฉากบ้านยังเป็นเครื่องมือในการประกอบสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราได้ด้วย

ส่วนจากการดำเนินชีวิตของตัวละคร นอกจากจะทำให้รู้จักวิถีชีวิตของหญิงชราที่ไม่สามารถหยุดพักในการหาเลี้ยงชีพได้แม้ยามป่วยไข้ หรือรายได้เล็กน้อยจากการประกอบอาชีพซึ่งทำให้ภาพตัวแทนหญิงชราปรากฏในลักษณะที่น่าสงสารนั้น ฉากดังกล่าวยังช่วยยืนยันว่าโทรทัศน์หรือผู้ผลิตรายการและผู้รับชมนั้นมีอำนาจในการเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ชีวิตประจำวันของหญิงชราด้วย

ฉากในการดำเนินเรื่องแต่ละประเภทต่างย่อมมีความสัมพันธ์กับแนวความคิดหลักและโครงเรื่อง อีกทั้งยังสามารถสร้างความหมายในสิ่งที่ต้องการนำเสนอให้มีความเด่นชัดจนผู้รับสารสามารถตีความได้ตรงกันกับสิ่งที่ผู้ผลิตรายการต้องการนำเสนอ

6. จุดยืนในการเล่าเรื่อง (Point of View)

จุดยืนในการเล่าเรื่องของรายการสารคดีทั้ง 5 ตอน ก็คือ การเล่าเรื่องจากจุดยืนบุคคลที่สาม (The Third-Person Narrator) กล่าวคือ ผู้เล่าจะกล่าวถึงตัวละครและเหตุการณ์ที่ตนเองพบเจอหรือเกี่ยวพันด้วยโดยใช้การเรียกชื่อตัวละครในเรื่องเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ในลักษณะที่ตนไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบนักมานุษยวิทยา นั่นคือการลงไปเก็บข้อมูลจากพื้นที่จริงและวางบทบาทของตนเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ (Observer)

การเล่าเรื่องจากจุดยืนบุคคลที่สาม (The Third-Person Narration) มีลักษณะดังนี้

1. การถ่ายทอดเรื่องราวโดยคนนำเรื่อง (ผู้ดำเนินรายการ) และคนเดินเรื่อง (ผู้ดำเนินรายการภาคสนาม) ที่เป็นเพศชาย วัยทำงาน คนนำเรื่องจะทำหน้าที่เปิดรายการในห้องส่งและกล่าวถึงแก่นความคิดหลักและสรุปปิดรายการ ในขณะที่คนเดินเรื่องจะทำหน้าที่แนะนำตัวละคร ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกของตัวละคร และบรรยายเรื่องราวจากสถานที่จริง คำพูดตัวละครหลักและตัวละครแวดล้อมจะถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายให้แก่หญิงชราและเหตุการณ์ต่างๆ

คนเดินเรื่องจะทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงผู้ชมรายการให้ร่วมเป็นผู้สังเกตการณ์ไปพร้อมๆ กัน การอยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์ (Observer) ของคน

เดินเรื่องได้ทำให้หญิงชราหรือคนต้นเรื่องเป็นเพียงตัวละครที่ถูกสังเกต (Observed) ซึ่งเมื่อพิจารณาเรื่องดังกล่าวในมุมมองอำนาจจะเห็นได้ว่า ผู้สังเกตการณ์จะเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้ที่ถูกสังเกต เพราะสามารถเข้าไปสำรวจชีวิตหรือเหตุการณ์ในชีวิตผู้อื่นได้ อีกทั้งยังมีอำนาจการกล่าวอ้างหรือสรุปเหตุการณ์ต่างๆ ที่ตนไปสัมผัสมาได้อย่างชอบธรรม ขณะที่ผู้ที่ถูกสังเกตมีบทบาทหรืออำนาจเพียงการพูดถึงตนเองหรือนิยามตนเองเพื่อให้ผู้ที่มีอำนาจในการสังเกตนำไปใช้สนับสนุนการกล่าวสรุปรายการหรือเหตุการณ์ทั้งหมด

นอกจากนี้ผู้ผลิตรายการยังมีอำนาจในการวิพากษ์สังคมด้วย ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนที่อยู่ในชอกหลืบสังคม หรือกลุ่มคนที่อยู่ในภาวะชายขอบ เช่น หญิงชรา ให้คนในสังคมรับรู้การมีตัวตนของคนกลุ่มนี้โดยหวังผลเรื่องความเข้าใจในความแตกต่างและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมต่อไป

2. การแสดงความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) หรือมีน้ำใจของผู้ผลิตรายการได้สะท้อนให้เห็นจุดยืนในการเล่าเรื่องของผู้ผลิตรายการที่แตกต่างจากจุดยืนของหญิงชราเมื่อพูดถึงตนเอง กล่าวคือ ในขณะที่หญิงชรานิยามตนเองว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ผู้ผลิตรายการกลับเห็นว่าหญิงชราคือ “ผู้ที่ควรได้รับการช่วยเหลือ” ซึ่งทัศนะดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นมุมมองของผู้ผลิตรายการที่วางจุดยืนของตนเองไว้เหนือกว่าหญิงชรา เพราะบทบาทของตนคือบทบาทของผู้ให้ แต่ทั้งนี้การช่วยเหลือที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์โดยมิได้หวังผลด้านสังคม สงเคราะห์ ความคิดดังกล่าวมาจากจุดยืนของผู้ที่อยู่ศูนย์กลางความเจริญ มีอำนาจ และมีโอกาสทางสังคมมากกว่า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนชั้นกลางในเขตเมือง

3. การทบทวนตัวตน (Self-Reflection) ของผู้เล่าเรื่อง หมายถึงการเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของผู้อื่นที่มีความแตกต่างจากตนซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เรารู้จักตนเองมากขึ้น การค้นชีวิตของหญิงชราในชนบทก็เข้าไปในลักษณะเดียวกันนั่นคือ การทำให้ผู้ผลิตรายการได้ทบทวนตนเอง ว่า “เราเป็นใคร” “อยู่ส่วนไหนในสังคม” ซึ่งส่งผลให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างกระจ่างชัดมากขึ้น

จุดยืนการเล่าเรื่องแบบบุคคลที่สาม (The Third-Person Narrator) และการดำรงฐานะผู้สังเกตการณ์ (The Observer) ของผู้ผลิตรายการ นอกจากจะทำหน้าที่ถ่ายทอดความหมายภาพตัวแทนหญิงชราไปสู่คนส่วนใหญ่ในสังคมแล้ว ยังทำให้ผู้ผลิตรายการประกอบสร้างตัวตนของตนเองขึ้นมาผ่านการสร้างภาพหญิงชรายากจนในชนบทเพื่อยืนยันตัวตนและตำแหน่งแห่งที่ของตนในสังคม และใช้สื่อโทรทัศน์เป็นเครื่องมือในการส่งผ่านเรื่องราวต่างๆ ให้คนในสังคมรับรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งผ่านข้อมูลเพื่อกระตุ้นให้คนชั้นกลางทบทวนบทบาทของตน

ที่พึงมีต่อสังคม ด้วยภาพหญิงชราที่อาศัยอยู่ในชนบทหรือเป็นผู้ถูกกระทำจากคนในสังคม ซึ่งภาพดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคม หรือเมื่อสังคมไทยก้าวเข้าสู่สภาวะแห่งความทันสมัย หญิงชราคือคนกลุ่มแรกๆ ที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวและกลายมาเป็นกลุ่มชายขอบถูกละเลยจากคนส่วนใหญ่ในสังคมนั่นเอง

7. การสื่อสารผ่านภาพและเสียง (The Visual & Sound Images)

7.1 การสื่อสารผ่านภาพ (The Visual Image) มีลักษณะดังนี้

7.1.1 การใช้ภาพ close-ups และ extreme close-ups คือภาพใบหน้าหรืออวัยวะเฉพาะส่วนของบุคคล เพื่อถ่ายทอดความเลื่อมโทรมทางร่างกายของหญิงชรา และความรู้สึกในเชิงโศกนาฏกรรม

ภาพ Close-ups หรือ Extreme Close-ups ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับอำนาจของการจ้องมองด้วย โดยผู้ที่จ้องมองเช่น ช่างภาพหรือผู้รับชมรายการย่อมมีอำนาจในการสำรวจและสร้างความหมายเหนือผู้ที่ถูกจ้องมองเช่นหญิงชรา

7.1.2 การใช้ภาพ low angle shot หรือภาพมุมต่ำ เพื่อถ่ายทอดความหมายหญิงชราในฐานะผู้ที่พึ่งตนเองและมีความมุ่งมั่นในการดิ้นรนต่อสู้กับปัญหา ซึ่งหากเชื่อมโยงกับภาพ close-ups และ extreme close-ups ก็จะทำให้เห็นภาพความขัดแย้งระหว่างร่างกายที่เลื่อมโทรมไปตามวัยกับจิตใจที่ไม่ยอมแพ้ของหญิงชรา

7.1.3 การใช้ภาพ flashback หรือภาพขาว-ดำ จะนำมาใช้เพื่อต้องการย้อนเหตุการณ์สู่อดีต ภาพด้านตรงข้ามหรือด้านมืดของเหตุการณ์หรือสังคมสมัยใหม่ และสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครที่ต้องเผชิญชะตากรรม ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นความรู้สึกที่ทุกข์ท้อ น้อยใจ คับแค้นใจ หรือกล่าวถึงความตาย เพื่อสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้แก่ผู้รับชมรายการ

7.1.4 การใช้ภาพ slow motion หรือภาพช้า นำมาใช้เพื่อถ่ายทอดภาพเคลื่อนไหวของหญิงชรา หรือนำมาใช้ควบคู่ไปกับการ close-ups หรือ extreme close-ups ซึ่งทำให้ผู้รับชมรายการเห็นลักษณะทางกายภาพและการสื่ออารมณ์ความรู้สึกจากใบหน้าของหญิงชรา

7.1.5 การใช้ภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Images) จะช่วยสร้างความหมายของสิ่งที่เราต้องการเปรียบเทียบให้มีความชัดเจนและโดดเด่นมากขึ้น

ความหมายภาพตัวแทนของหญิงชราที่ปรากฏในการสื่อสารผ่านภาพทั้ง 5 ประการ ส่วนใหญ่จะเป็นภาพตัวแทนหญิงชราในด้านที่ตรงกันข้ามกับภาพตัวแทนหญิงชราที่มี

ควรลองในการดำเนินชีวิตเป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม และยังสะท้อนให้เห็นถึงความยำเยบของสังคมสมัยใหม่ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของหญิงชราอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมเพศชู้สาวตามกรรมร่วมกับลูกสาวที่ป่วยเป็นโรคเอดส์ หรือการเอาโรคเอาเปรียบจากผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่า

การสื่อสารผ่านภาพจะต้องมีความสอดคล้องกับแก่นความคิดหลักของสารคดีแต่ละตอน เพื่อประโยชน์สูงสุดในการถ่ายทอดความหมายที่ผู้ผลิตรายการจงใจสร้างมาสู่การรับรู้ความหมายของผู้รับชมรายการ

7.2 การสื่อสารผ่านเสียง (The Sound Image) แบ่งเป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. เสียงพูด มีวิธีการในการถ่ายทอดหลักๆ 3 วิธี คือ เสียงบรรยาย (Narration) เสียงสนทนา (Dialogue) และเสียงสัมภาษณ์ (Interview)

เสียงบรรยาย (Narration) ของคนนำเรื่องและคนเดินเรื่องเป็นเสียงของเพศชาย วัยทำงาน น้ำเสียงในการบรรยายเป็นน้ำเสียงที่หนักแน่น เน้นถ้อยคำ มีความจริงจัง และน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) เพื่อให้เนื้อหาเกิดความน่าเชื่อถือ (Reliability) และสอดคล้องกับคุณสมบัติของสารคดีที่มุ่งนำเสนอเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริง นอกจากนี้เสียงดังกล่าวยังได้สร้างความแตกต่าง (Distinction) ให้แก่เสียงพูดของหญิงชราและมีความหมายเชิงอำนาจเหนือเสียงพูดของหญิงชราอีกด้วย

เสียงสนทนาโดยส่วนใหญ่จะเป็นเสียงของหญิงชราที่เป็นคนต้นเรื่องกับตัวละครแวดล้อม เสียงสนทนา (Dialogue) ซึ่งเสียงสนทนาดังกล่าวจัดเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่หญิงชรามีอำนาจในการสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถสะท้อนตัวตนของหญิงชราผ่านพื้นที่สาธารณะได้

ส่วนเสียงสัมภาษณ์นั้น สำเนียงเสียงสัมภาษณ์โดยส่วนใหญ่จะเป็นไปตามภูมิลาเนาที่คนต้นเรื่องอาศัยอยู่ โดยผู้ผลิตรายการจะมีคำบรรยายสำเนียงภาคกลางปรากฏอยู่ด้านล่างของจอภาพ การใช้สำเนียงพูดตามความเป็นจริงจะสร้างความสอดคล้องกับบรรยากาศที่นำเสนอ และยังสะท้อนให้เห็นถึงภูมิลาเนาของผู้พูดและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ ผ่านพื้นที่สาธารณะด้วย แต่ในขณะเดียวกันเอกลักษณ์ของท้องถิ่นก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงความห่างไกลความเจริญหรือภาวะความเป็นรองของเมืองมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเสียงสนทนาดังกล่าวเป็นการสนทนาระหว่างสำเนียงภาคกลางของคนเดินเรื่อง ที่เป็นเพศชาย วัยหนุ่ม กับสำเนียงท้องถิ่นของเพศหญิง วัยชรา ที่ถ่ายทอดผ่านมุมมองของผู้ผลิตรายการที่เป็นชนชั้นกลางในเมือง

นอกจากนี้เสียงพูดของหญิงชราที่ปรากฏได้สะท้อนให้เห็นภาพตัวแทนของหญิงชราใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ ด้านหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เสียงของหญิงชรามีโอกาสแสดงออกในพื้นที่สาธารณะเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของตน และอีกด้านหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นความแตกต่างของหญิงชารับกับคนอื่นๆ ในสังคม

2. เสียงดนตรีและเสียงประกอบ (Music and Sound Effects)

เสียงดนตรี (Music) ที่นำมาใช้สื่อความหมายมี 2 ประเภทด้วยกัน คือ เสียงดนตรีเพลงบรรเลงสากล และเสียงดนตรีพื้นบ้าน โดยผู้ผลิตรายการจะเลือกใช้เสียงดนตรีให้สัมพันธ์กับแก่นความคิดหลัก (theme) และเลือกจังหวะดนตรีให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องเพื่อสร้างอารมณ์ในการรับชมรายการ ส่วนเสียงประกอบ (Sound Effects) จะนำมาใช้เพื่อสร้างบรรยากาศให้ภาพดูสมจริง ซึ่งทั้งเสียงดนตรีและเสียงประกอบเป็นลักษณะสำคัญของบันเทิงคดีหรือละครอีกอย่างหนึ่งที่รายการสารคดีประเภท Dramatized Documentary นิยมนำมาใช้เพื่อสร้างอารมณ์ในการเล่าเรื่อง

การสื่อสารผ่านเสียงพูด เสียงดนตรี และเสียงประกอบนี้ ผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ได้สร้างความหมายให้ผู้ชมรายการเห็นว่า แม้หญิงชราจะเป็นตัวแทนของโลกอดีตหรือตัวแทนของสังคมชนบท ด้วยการปล่อยเสียงของหญิงชราหรือเสียงดนตรีพื้นบ้านในรายการก็ตาม แต่วิถีชีวิตของหญิงชราเหล่านั้นก็ยังคงดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่มากับสังคมทันสมัยที่เป็นของคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ ซึ่งจะเห็นได้จากการใช้เสียงดนตรีสากล หรือเสียงบรรยายของคนเดินเรื่องเพศชายในลักษณะของ Male Voice-Over (MVO)

ส่วนที่ 2 ภาพตัวแทนหญิงชรา : ความหมาย การกลายเป็นชายขอบ และกลวิธีการสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชรา

จากการวิเคราะห์ภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” จำนวน 5 ตอน ได้แก่ ยายสม งามอยู่ ราษฎรเต็มขั้นแห่งทับทัน หญิงชราจากบ้านหนองสาหร่าย ยายไฮ คนหวงแผ่นดิน ผู้หญิงที่โลกเรียกแม่ และยายกระดุกเหล็กแห่งบ้านกอกดอนพะยอม โดยอาศัยหลักเกณฑ์การเล่าเรื่อง (Narration) สามารถวิเคราะห์ภาพตัวแทนหญิงชรา และกลวิธีการสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในการเล่าเรื่องสารคดี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) ภาพตัวแทนหญิงชรา : ความหมายและการกลายเป็นชายขอบ

ภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" สามารถวิเคราะห์ภาพตัวแทนหญิงชราได้ทั้งหมด 9 ประเด็น สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้ดังนี้

1. การประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" ที่มีลักษณะร่วมกับหญิงชรากระแสดลักหรือเหมือนกับหญิงชราทั่วไป จำนวน 2 ประเด็นคือ

1.1 หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และการเลี้ยงดูลูกหลาน (Motherhood)

ภาพตัวแทนดังกล่าวเป็นภาพตัวแทนหญิงชราจากมิติเรื่องเพศ (Gender) ที่เพศหญิงทุกคนจะได้รับทันทีเมื่อให้กำเนิดทายาท และจะเป็นสถานภาพที่ติดตัวเพศหญิงไปจนแก่เฒ่า นอกจากนี้เมื่อเข้าสู่วัยชราหญิงชราอาจได้รับบทบาทยายเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งบทบาท เมื่อลูกมีทายาทอีกรุ่นหนึ่งไว้สืบสกุล ภาพของหญิงชราที่ปรากฏในบทบาทแม่และยายคือภาพหญิงวัยชราที่มีความรักที่ยิ่งใหญ่ มีความเสียสละ และหาเลี้ยงลูกหลานเพียงลำพัง ซึ่งอาจทำให้หญิงชรากลายเป็นผู้ที่น่าสงสารเห็นใจในสายตาของผู้อื่น

บทบาทความเป็นแม่และการเลี้ยงดูลูกหลานถือเป็นบทบาทปกติหรือภาพตัวแทนสากลของเพศหญิงตั้งแต่ให้กำเนิดทายาทในวัยสาวจนกระทั่งเข้าสู่วัยชรา

1.2 หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ภาพตัวแทนดังกล่าวถือเป็นภาพตัวแทนหญิงชราในมิติทางด้านสังคม (Social Aging) นอกจากภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏจะมีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีแล้วนั้น หญิงชรายังใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเมื่อยามที่มีทุกข์ด้วย ซึ่งภาพตัวแทนนี้ถือเป็นภาพตัวแทนที่เป็นครรลองปฏิบัติของหญิงชราโดยทั่วไปตามการรับรู้ของคนในสังคม

2. การประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" ที่มีลักษณะต่าง/เบี่ยงเบนไปจากหญิงชรากระแสดลัก หรือการกลายมาเป็นหญิงชรายาขอบ มีจำนวน 7 ประเด็น ดังนี้

2.1 หญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง

ภาพตัวแทนดังกล่าวเป็นการวิเคราะห์ภาพตัวแทนจากมิติเรื่องวัย (Aging) โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาผู้สูงอายุที่พิจารณาจากอายุจริงที่ปรากฏ (Chronological Aging) นั่นคือ บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปถือเป็นผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุหรือวัยชรา

ภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดี "คนค้นคน" แต่ละตอนมักเป็นภาพความเสื่อมโทรมทางร่างกายของผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุ และผู้ผลิตรายการได้ต่อยอดภาพดังกล่าวโดยให้คนเดินเรื่องบรรยายลักษณะความชราภาพซ้ำอีกครั้ง

ถึงแม้ว่าภาพหญิงชราที่ปรากฏจะเป็นผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่ก็วัตรประจำวัน แนวทางในการดำเนินชีวิตและการต่อสู้กับปัญหาของหญิงชรากลับสะท้อนให้เห็นความแข็งแกร่งทางจิตใจที่ไม่ยอมพ่ายแพ้ต่อสังขาร ภาพตัวแทนดังกล่าวจึงอยู่ในลักษณะที่มีการต่อรองความหมาย กล่าวคือ หญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" เป็นเพียงหญิงชราที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายซึ่งเป็นลักษณะทางกายภาพปกติของผู้สูงอายุ แต่มีสภาพจิตใจที่แข็งแกร่ง ต่อสู้กับปัญหาได้ไม่แพ้คนหนุ่มคนสาว ซึ่งทำให้ภาพตัวแทนหญิงชรามีความแตกต่างจากหญิงชราทั่วไปในสังคม

2.2 หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท

ภาพตัวแทนดังกล่าวเป็นภาพตัวแทนหญิงชราในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic & Social Aging) โดยภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏนั้นเป็นหญิงชราที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานจำนวน 4 คน และภาคกลางจำนวน 1 คน ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก

ภาพฐานะความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างลำบากของหญิงชรา ได้สะท้อนผ่านสภาพที่อยู่อาศัย อาหารการกินและคำบรรยายของผู้ดำเนินรายการหรือคนเดินเรื่อง ถึงแม้ว่าหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดีแต่ละตอนจะมีฐานะยากจน แต่หญิงชราไม่ได้มองตนเองว่าเป็นคนที่น่าสงสารหรือไม่มีความสุข กลับมีความพึงพอใจในวิถีชีวิตและการหารายได้ด้วยตนเองถึงแม้จะไม่มากนัก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นมุมมองของหญิงชราที่มีความแปลกแยกแตกต่างไปจากคนส่วนใหญ่ในสังคมที่มักมองหญิงชราที่ยังต้องหาเลี้ยงตนเองว่าเป็นคนที่น่าสงสาร ดังนั้น ความยากจนของหญิงชราที่ปรากฏจึงเป็นเพียงความยากจนในทัศนคติของผู้ผลิตรายการที่เป็นชนชั้นกลาง อาศัยอยู่ในเมืองหลวง มีฐานะทางเศรษฐกิจและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าหญิงชรา

2.3 หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

หญิงชราจากรายการสารคดีทั้ง 5 ตอน เป็นหญิงชราที่มีความรู้ในการประกอบอาชีพแต่เป็นผู้ที่มีการศึกษาในระบบโรงเรียนน้อย ซึ่งการมีการศึกษาในระบบโรงเรียนน้อยได้หรือขาดโอกาสทางการศึกษาได้ส่งผลต่อทางในเลือกในการประกอบอาชีพนั้นน้อยตามไปด้วย และยังส่งผลให้หญิงชรากลายเป็นคนขายขอบของความรู้วิชาการสมัยใหม่ในสังคมเมืองที่หญิงชราไม่อาจปฏิเสธการรับรู้หรือเกี่ยวข้องได้ เช่น ความรู้ด้านกฎหมาย เป็นต้น

2.4 หญิงชราคือผู้ที่ไร้อำนาจในการต่อรองทางสังคม

ภาพของหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดี คือ ภาพของผู้ที่ไม่มีอำนาจในการต่อรองทางสังคม ถึงแม้ว่าจะพยายามต่อรองต่อต้านอำนาจนั้น อำนาจจะมีความสัมพันธ์กับบทบาททางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่หญิงชราในรายการไม่มีจึงทำให้ต้องตกอยู่ในสภาพด้อยและไร้อำนาจการต่อรองใดๆ

ผู้ผลิตรายการได้สะท้อนเรื่องราวดังกล่าวผ่านกระบวนการด้านภาพและเสียง (The Visual & Sound Images) ซึ่งในส่วนของเสียงก็คือคำบรรยายของคนเดินเรื่อง และคำบอกเล่าตัวหญิงชราเอง โดยใช้คำบอกเล่าของหญิงชราในการเล่าข้อเท็จจริงเพื่อสร้างอำนาจการกล่าวอ้างหรือการสรุปให้แก่คนเดินเรื่องในฐานะผู้สังเกตการณ์ (Observer) ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องราวเหล่านั้น

2.5 หญิงชราคือผู้ที่มีชีวิตอย่างดิ้นรนต่อสู้

การดิ้นรนต่อสู้ของหญิงชราปรากฏอยู่ 2 ลักษณะ ก็คือ การดิ้นรนต่อสู้กับอำนาจเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม และการดิ้นรนต่อสู้เพื่อการหาเลี้ยงชีพ

ผู้ผลิตรายการได้นำเสนอภาพการดิ้นรนต่อสู้ของหญิงชราทั้ง 2 ลักษณะ โดยเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตของคนชราปกติทั่วไปที่ควรใช้ชีวิตบั้นปลายอย่างสุขสงบ ห้อมล้อมไปด้วยลูกหลานคอยดูแล ดังนั้น ภาพตัวแทนหญิงชราที่ยังคงต้องดิ้นรนต่อสู้จึงเป็นคนกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างไปจากคนชราส่วนใหญ่ในสังคม

2.6 หญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากด้านมืดของสังคมสมัยใหม่

ในขณะที่คนในสังคมกำลังชื่นชมด้านที่สวยงามของสังคมสมัยใหม่ ผลกระทบด้านเลวร้ายก็เริ่มปรากฏออกมา โดยหญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากด้านมืดของสังคมสมัยใหม่ เช่น การพัฒนาความเจริญสู่ชนบทที่ทำให้คนบางกลุ่มเสียผลประโยชน์ มีความแปลกแยกจากสังคมมากขึ้นเมื่อการเรียกร้องขอความเป็นธรรมไม่ได้รับการตอบสนองจากผู้มีอำนาจมาเป็นระยะเวลานาน และโรคเอดส์ ผลกระทบจากโรคภัยมิได้ส่งผลต่อร่างกาย ชีวิต และการดำรงอยู่ในสังคมของลูกหลานเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพจิตใจของหญิงชราที่มีความเกี่ยวพันในฐานะแม่หรือยายด้วย

2.7 หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูกๆ

ภาพตัวแทนหญิงชราที่ถูกลูกๆ ทอดทิ้งเป็นสิ่งที่สร้างความสะเทือนใจให้แก่ทั้งหญิงชราและผู้ที่รับรู้เรื่องราว เพราะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมในปัจจุบันที่คนหนุ่มสาวละเลยคุณค่าของคนชรา มองความชราเป็นภาระในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่สิ่งที่พึงปรารถนา และตน

ไม่สามารถรับผิดชอบในการเลี้ยงดูได้เนื่องจากตนก็อาจอยู่ในภาวะที่ยากลำบากเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้หญิงชราต้องดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นภาพตัวแทนหญิงชราที่แตกต่างไปจาก ภาพคนชราตามบรรทัดฐานที่คนในสังคมรับรู้

ความหมายภาพตัวแทนหญิงชราที่ได้จากการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง (Narration) รายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” จำนวน 5 ตอน ปรากฏว่า มีการประกอบสร้างภาพตัวแทน หญิงชราที่เป็นภาพตัวแทนกระแสหลักหรือภาพตัวแทนหญิงชราที่เป็นไปตามครรลองปฏิบัติตาม การรับรู้ของสังคมอยู่ และภาพตัวแทนที่มีใช่ภาพตัวแทนกระแสหลักหรือเป็นภาพตัวแทนหญิงชรา ที่มีลักษณะความเป็นชายขอบปรากฏอยู่ร่วมกัน

สาเหตุประการสำคัญที่ทำให้การประกอบสร้างภาพตัวแทนหญิงชราต้องมีภาพ ตัวแทนหญิงชราที่อิงกับหญิงชรากระแสหลักในสังคมปรากฏอยู่ก็คือ ภาพตัวแทนหญิงชรากระแส หลักจะเป็นตัวเชื่อมโยงให้หญิงชราที่มีลักษณะความเป็นชายขอบนิยามตนเองหรือกล่าวได้ว่าตนก็ เป็นหญิงชราที่มีฐานะเทียบเท่ากับหญิงชราทั่วไปในสังคม ขณะเดียวกันภาพดังกล่าวก็จะสะท้อน ให้เห็นความแปลกแยกแตกต่างของหญิงชราที่มีลักษณะความเป็นชายขอบชัดเจนขึ้น

2) กลวิธีการสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชรา

ความหมายภาพตัวแทนหญิงชราที่ได้จากการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง (Narration) ของรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” จำนวน 5 ตอนนั้น ผู้วิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการมีกลวิธีใน การสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังจะอธิบายให้เห็น ดังต่อไปนี้

1. การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม (Binary Oppositions)

ผู้ผลิตรายการได้ใช้วิธีการเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม ในการแบ่งขั้วความหมาย แล้วทำการตัดสิน (Value Judgement) คุณค่าเหล่านั้น เพื่อสร้างภาพตัวแทนของหญิงชราให้ ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งคู่ตรงข้ามที่นำมาใช้เปรียบเทียบปรากฏอยู่ในรายการสารคดีทั้ง 5 ตอน ดังต่อไปนี้

1.1 ฐานะทางเศรษฐกิจ (ความรวย – ความจน)

ฐานะทางเศรษฐกิจจัดเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่น่าสนใจในการสร้างภาพ ตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีให้มีความชัดเจนขึ้น โดยผู้ผลิตได้สะท้อนให้เห็นว่าความร่ำรวย คืออำนาจอย่างหนึ่งในสังคม และเป็นอำนาจที่อยู่เหนือความยากจน การเปรียบเทียบฐานะทาง เศรษฐกิจนี้จะไปสนับสนุนภาพตัวแทนหญิงชราในแง่ลบที่หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจน

1.2 รูปแบบเศรษฐกิจและสังคม (สังคมแบบดั้งเดิม – สังคมสมัยใหม่)

ผู้ผลิตรายการได้เปรียบเทียบระหว่างการประกอบอาชีพของหญิงชราซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมแบบดั้งเดิมกับดัชนีการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคมสมัยใหม่หรือทุนนิยม เพื่อให้เห็นภาพความแปลกแยกของหญิงชรากับสังคมสมัยใหม่ชัดเจนขึ้น ภาพความแปลกแยกนี้อาจเกิดจากการเข้าร่วม (Inclusion) ดำรงชีวิตบ้านปลายอยู่ในสังคมสมัยใหม่แต่ไม่อาจกลมกลืน หรือติดตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทัน จึงอาจกลายเป็นเพียงคนหลงยุค ล้าหลัง เป็นคนชายขอบที่ไม่มีความสำคัญต่อสังคมสมัยใหม่เท่าใดนัก การเปรียบเทียบรูปแบบเศรษฐกิจและสังคมนี้ได้สนับสนุนภาพหญิงชราในฐานะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากด้านมืดหรือสิ่งที่มาพร้อมกับสังคมสมัยใหม่

1.3 ครรลองปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของหญิงชราตามการรับรู้ของคนในสังคม (การดำเนินชีวิตตามครรลองปฏิบัติ – การดำเนินชีวิตต่างจากครรลองปฏิบัติ)

ภาพตัวแทนของหญิงชราในรายการสารคดี “คนค้นคน” มักมีวิถีในการดำเนินชีวิตแตกต่างจากครรลองปฏิบัติของหญิงชราส่วนใหญ่ โดยได้สะท้อนผ่านสายตาของผู้ผลิตรายการที่เป็นชนชั้นกลาง ในเขตเมือง ผู้ผลิตรายการได้ใช้หญิงชราเป็นผู้ถ่ายทอดข้อเท็จจริงเหล่านั้น เพื่อให้ตนมีความชอบธรรมในการสรุปและสะท้อนความหมายดังกล่าวได้อย่างชัดเจนและมีน้ำหนักยิ่งขึ้น

การเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นครรลองปฏิบัติของหญิงชราตามการรับรู้ของคนในสังคมนี้ ได้สนับสนุนความหมายภาพตัวแทนหญิงชราที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ ไร้อำนาจการต่อรองทางสังคม และเป็นบุคคลที่ไม่มีคุณค่าในสายตาถูกๆ

2. การผนวกรวมหญิงชรา (Inclusion) เข้าร่วมกับกระบวนการต่างๆ ในสังคม

การผนวกรวมหญิงชรา (Inclusion) เข้าร่วมกับกระบวนการต่างๆ ในสังคมนี้ เริ่มต้นจากผู้ผลิตรายการได้นำเสนอเรื่องราวของหญิงชราในฐานะหญิงชราที่ดำรงอยู่ในสังคมซึ่งเป็นภาพปกติที่เราพบเจอได้ทั่วไป จากนั้นผู้ผลิตรายการจึงได้สร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราโดยการใช้อำนาจในการกล่าวอ้าง กำหนดนิยามตัวบุคคลและสถานการณ์ต่างๆ รวมถึงอำนาจในการกล่าวสรุปเรื่องราวต่างๆ โดยใช้คำพูดของหญิงชราเป็นเพียงเสียงสนับสนุนให้การกล่าวสรุปมีน้ำหนักมากขึ้น อำนาจในการกล่าวสรุปนี้จะสามารถกำหนดการรับรู้ความจริง (Truth) ของคนในสังคมได้ด้วย

การผนวกรวมหญิงชราเข้าร่วมในกระบวนการเหล่านี้ หรือการเปิดโอกาสให้หญิงชราแสดงตนในพื้นที่สาธารณะของผู้ผลิตรายการนี้คือวิธีการสร้างความเป็นอื่น (The Otherness) ให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราอีกวิธีหนึ่ง เพราะภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการมักแสดงให้เห็น

เห็นถึงลักษณะของหญิงชราที่มีการเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม (Norms) หรือครองปฏิบัติที่คนส่วนใหญ่ในสังคมรับรู้

3. การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Use)

ผู้ผลิตรายการได้ใช้วิธีการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" ทั้ง 5 ตอน อยู่ 2 ลักษณะ คือ การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ด้วยคำบรรยายของคนนำเรื่องและคนเดินเรื่อง โดยใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความหมาย อันอาจในการถ่ายทอดความหมายนี้เป็นอำนาจของผู้ผลิตรายการที่อยู่เหนือการพูดถึงเรื่องราวตนเองของหญิงชรา และการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ด้วยการใช้ภาพซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถถ่ายทอดความหมายให้ผู้รับชมรายการรับรู้และเข้าใจได้โดยง่ายอีกวิธีหนึ่ง

การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ทั้ง 2 ลักษณะดังที่กล่าวมานี้ ผู้ผลิตรายการได้นำมาใช้เพื่อสนับสนุนภาพตัวแทนหญิงชราที่ตกเป็นคนขายของของอำนาจ (Power) และความรู้ (Knowledge) ในโลกสังคมสมัยใหม่ให้มีความชัดเจนขึ้น

4. การตั้งประโยคคำถามกับผู้รับชมรายการ

การตั้งประโยคคำถามกับผู้รับชมรายการเป็นกลวิธีการนำเสนออีกวิธีหนึ่งที่ผู้ผลิตรายการนำมาใช้เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับชมรายการคิดตามสิ่งที่ผู้ผลิตรายการต้องการนำเสนอและสนใจเนื้อหารายการมากขึ้น ซึ่งการตั้งคำถามนี้จะมาจากการดำเนินชีวิตของหญิงชราที่แตกต่างไปจากครองปฏิบัติตามการรับรู้ของคนในสังคม หรือปมปัญหาจากเหตุการณ์ที่หญิงชราต้องเผชิญ วิธีการดังกล่าวนอกจากจะเป็นกลวิธีการนำเสนอของผู้ผลิตรายการแล้ว ยังได้สร้างภาพหญิงชราให้มีความแตกต่างจากหญิงชราทั่วไปด้วย

5. การสร้างนิยามให้แก่คนชราและสถานการณ์ต่างๆ

การสร้างนิยามให้แก่คนชราและสถานการณ์ต่างๆ ได้สร้างภาพหญิงชราและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของหญิงชรามีความชัดเจนมากขึ้น ซึ่งทำให้ผู้รับชมรายการเข้าใจถึงแก่นความคิดหลักที่ผู้ผลิตรายการนำเสนอ นอกจากนี้การสร้างคำนิยามให้แก่คนชรายังแสดงถึงอำนาจในการสรุปและสะท้อนให้เห็นมุมมองของผู้ผลิตรายการที่มีต่อหญิงชราด้วย

6. การสื่อสารผ่านภาพหรือชุดภาพ

ผู้ผลิตรายการมีการเลือกภาพหรือชุดภาพในการประกอบสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชรา ได้แก่ ภาพความเสื่อมโทรมทางร่างกายของหญิงชราซึ่งได้ก่อให้เกิดความหมายภาพตัวแทนหญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกาย แต่ในขณะเดียวกันภาพ

กิจวัตรประจำวันที่ปรากฏในรายการสารคดี เช่น การเดินรณรงค์เพื่อหาเลี้ยงชีพหรือเรียกร้องความยุติธรรม ก็ได้ทำให้ภาพตัวแทนของหญิงชราที่ผู้ผลิตรายการนำเสนอกลายเป็นผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง

ภาพความเจ็บไข้ได้ป่วยและความตายเป็นเครื่องมือที่ผู้ผลิตรายการนำมาใช้เพื่อตอกย้ำความเสื่อมโทรมทางร่างกายของหญิงชราและสร้างภาพตัวแทนของหญิงชราในประเด็นดังกล่าวให้มีความชัดเจนขึ้น เพราะความเจ็บไข้ได้ป่วยมีความสัมพันธ์กับความเสื่อมโทรมทางร่างกาย และความตายคือมิติหนึ่งในวงจรชีวิตที่อยู่ถัดไปจากความชรา

ภาพที่อยู่อาศัยและวิถีชีวิตของหญิงชราเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ผู้ผลิตรายการใช้สร้างภาพตัวแทนของหญิงชรา เพราะเป็นรายการสารคดีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตคน สภาพบ้านและวิถีชีวิตได้สะท้อนให้เห็นว่า หญิงชราโดยส่วนใหญ่มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบากและมีวิถีชีวิตแบบชาวชนบททั่วไป ซึ่งหากพิจารณาจากมุมมองของผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองก็จะเห็นว่าเป็นมุมมองของวิถีชีวิตในสังคมดั้งเดิมที่มักจะผูกพันกับธรรมชาติ มีการประกอบอาชีพตามฤดูกาลที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้มากนัก และสภาพสังคมเป็นสังคมที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ซึ่งชุดภาพที่อยู่อาศัยและวิถีชีวิตของหญิงชรานี้ได้ให้ความหมายภาพตัวแทนหญิงชราว่าเป็นผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท

ส่วนที่ 3 สรุปการถอดรหัส (Decoding) และการตีความหมาย (Making Sense)

ภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหญิงชรา

จากการวิเคราะห์การถอดรหัสและตีความหมายของภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้ข้อสรุปที่แสดงให้เห็นถึง “ลักษณะร่วม” ของกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีภูมิลำเนา อาชีพ การศึกษา และรูปแบบชีวิตที่แตกต่างกัน มีการรับรู้ภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ตอนยายสม งามอยู่ราษฎรเต็มขั้นแห่งทับทัน หญิงชราจากบ้านหนองสาหร่าย ยายไฮ คนหวงแผ่นดิน ผู้หญิงที่โลกเรียกแม่ และยายกระดุกเหล็กแห่งบ้านกอกดอนพะยอมไม่แตกต่างกัน

2. การถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ทั้ง 5 ตอนของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราส่วนใหญ่ จำนวน 8 ใน 9 ประเด็น จะตีความจากจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (preferred reading) ซึ่งการตีความจากจุดยืนดังกล่าวอาจเป็นผลมา

จากรูปแบบรายการสารคดี (Non-Fiction) ที่มีคุณสมบัติในการนำเสนอเรื่องราวที่เป็นจริงหรือเหตุการณ์จริง (Based on true story) อันเป็นผลให้ผู้รับสารเกิดการคล้อยตามเรื่องราวเหล่านั้น และมีแนวโน้มที่จะเชื่อถือมากกว่าเนื้อหารายการบันเทิงคดี (Fiction)

3. การถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" ทั้ง 5 ตอนของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา ได้แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ (Identity) ของหญิงชราที่มีหลากหลายมิติ (multi-dimensional) และมีลักษณะพลวัต (Dynamic) โดยจะมีการเคลื่อนไหว เลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาและบทบาทที่ตนได้รับ ถึงแม้ว่าการถอดรหัสและตีความหมายของกลุ่มตัวอย่างจะเป็นไปทิศทางเดียวกันกับการเข้ารหัสของผู้ผลิตรายการ แต่มิได้หมายความว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะนิยามตนเองเป็นพวกเดียวกันกับภาพตัวแทนที่ตนรับรู้ เช่น ประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่มีความเลื่อมใสทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง เป็นต้น

นอกจากนี้ ในบางประเด็นเช่น "หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท" หรือ "หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา" ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับภาพตัวแทนเหล่านั้น แต่หญิงชราก็ได้ต่อสู้ต่อรองกับบทบาทนั้นตามวิถีทางของตนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตนให้อยู่ในฐานะที่เหนือกว่าหรือดีกว่าภาพตัวแทนเหล่านั้น

4. กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีการถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราที่เหมือนกับหญิงชรากระแสหลัก (หญิงชราทั่วไป) ในประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และยาย" และประเด็นเรื่อง "หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาททำนุบำรุงพระพุทธศาสนา" แบบจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวิถีชีวิตตนก็วางตำแหน่งของตนไว้ในจุดเดียวกับภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏในรายการสารคดี

เหตุที่กลุ่มตัวอย่างหญิงชราต่างเห็นพ้องต้องกันในทั้งสองประเด็นดังกล่าว ก็เพราะว่าบทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทสากลและเป็นบทบาทตามครรลองปฏิบัติของหญิงชราที่คนในสังคมรับรู้ การวางตนเองไว้ในตำแหน่งเดียวกันถือเป็นจุดร่วมที่ทำให้หญิงชรารู้สึกว่าตนก็เป็นหญิงชราทั่วไปในสังคม และลดความแตกต่างระหว่างกันในประเด็นอื่นๆ

ส่วนภาพตัวแทนหญิงชราที่ต่างจากหญิงชรากระแสหลัก หรือภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะความเป็นชายขอบ ถึงแม้ว่าจะมีการถอดรหัสและตีความหมายจากจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) แต่เมื่อกลุ่มตัวอย่างนำภาพตัวแทนในแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับตนเองกลับมีการแสดงตัวตนที่ค่อนข้างหลากหลาย

สำหรับการถอดรหัสและตีความหมายของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราเกี่ยวกับความหมาย ภาพตัวแทนหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ทั้ง 5 ตอน ในประเด็นเรื่อง ลักษณะร่วมและต่างจากหญิงชรากระแสหลัก ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่อง “การเข้ารหัสและการถอดรหัส” (Encoding & Decoding) ของ Stuart Hall (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544, น. 37) มาอธิบายและสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างหญิงชรามีการถอดรหัสและตีความหมายในเชิงเห็นด้วย กับจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) มากที่สุด ได้แก่ ภาพตัวแทนหญิงชราใน ประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และยาย” และ “หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทใน การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะร่วมกับหญิงชรากระแสหลัก ประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไร้อำนาจการต่อรองทางสังคม” และ “หญิงชราคือผู้ที่ได้รับ ผลกระทบด้านมืดจากสังคมสมัยใหม่” ซึ่งเป็นภาพตัวแทนหญิงชราที่ต่างจากหญิงชรากระแสหลัก

ในการพิจารณาแต่ละประเด็นกลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้อาศัยเกณฑ์เรื่อง อุดมการณ์ความเป็นแม่ (Motherhood) เกณฑ์ความเชื่อและศรัทธาในคำสอนของศาสนา เกณฑ์ เรื่องการศึกษา/ภูมิปัญญา และเกณฑ์ความเชื่อเรื่องเวรกรรม (Fatalism) เป็นกรอบอ้างอิงในการ พิจารณาโดยลำดับ ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวจะเป็นตัวเชื่อมโยงภาพตัวแทนดังกล่าวกับประสบการณ์จริง ของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้แสดงตัวตนของตนเองออกมาในที่สุด

ส่วนประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างหญิงชรามีการถอดรหัสและตีความหมายในเชิงเห็น ด้วยกับจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) รองลงมา เป็นภาพตัวแทนหญิงชรา ที่มีลักษณะต่างจากหญิงชรากระแสหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ ภาพตัวแทนหญิงชราประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง” พิจารณาโดยใช้เกณฑ์เรื่อง ลักษณะทางกายภาพและการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของผู้สูงอายุ ประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ ต้องดิ้นรนต่อสู้” ใช้เกณฑ์เรื่องการปกป้องสิทธิของตนสำหรับการดิ้นรนต่อสู้ทางสังคม เกณฑ์ฐานะ ทางเศรษฐกิจและภาวะรับผิดชอบสำหรับการดิ้นรนต่อสู้ทางเศรษฐกิจ

ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่จะมีการถอดรหัสและตีความหมายในเชิงเห็น ด้วยกับจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) สำหรับภาพตัวแทนหญิงชราทั้ง 2 ประเด็นอย่างสอดคล้องกัน แต่เมื่อกลุ่มตัวอย่างได้นำภาพตัวแทนดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับ ตนเองแล้ว กลับแสดงตนในทิศทางตรงกันข้าม โดยเฉพาะในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่มีความ เสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง”

ส่วนประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา” กลุ่มตัวอย่างใช้ค่านิยมเรื่องการศึกษาของคนในสังคมเป็นเครื่องชี้วัด และประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ยากจนในชนบท” กลุ่มตัวอย่างพิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจของตนและคนในสังคมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาความยากจนของหญิงชรา

ประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา” และประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ยากจนในชนบท” กลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้แสดงอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคลออกมาอย่างหลากหลายตามประสบการณ์จริงของแต่ละบุคคล และมีการแบ่งเขาแบ่งเรา แยกตนเองออกจากภาพตัวตนที่รับรู้ ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะวางตำแหน่งของตนไว้กลุ่มเดียวกันกับภาพตัวตนที่ปรากฏแต่หญิงชราก็มีวิธีการต่อสู้ต่อรองความหมายบทบาทนั้นเพื่อให้ตนอยู่ในฐานะที่ดีกว่าหรือมีสภาพที่เหนือกว่า

2. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างหญิงชรามีการถอดรหัสและตีความหมายด้วยจุดยืนที่แตกต่างกันมากที่สุด ได้แก่ ภาพตัวตนหญิงชราประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูกๆ” กลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้อาศัยเกณฑ์เรื่องคุณธรรม ความกตัญญูกตเวทียเป็นกรอบในการพิจารณาควบคู่ไปกับประสบการณ์ตรงของตนในฐานะแม่

อภิปรายผล

ในส่วนของการอภิปรายผลนี้ ผู้วิจัยสามารถนำข้อค้นพบที่ได้รับจากการวิเคราะห์มาทำการอภิปรายผลได้ในประเด็นต่อไปนี้

1. การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ให้แก่ “ภาพตัวตนหญิงชรา” ในรายการสารคดีโทรทัศน์
2. การทบทวนตนเอง (Self Reflection) ของผู้ผลิตรายการในฐานะคนชั้นกลาง
3. อัตลักษณ์ของหญิงชราและความสัมพันธ์ระหว่างสื่อโทรทัศน์ (TV) กับหญิงชราในฐานะผู้รับสาร (Audience)
4. อิทธิพลของประสบการณ์ตรง (Direct Experience) และประสบการณ์ร่วม (Shared Experience) ที่มีต่อการรับรู้และตีความหมายภาพตัวตนหญิงชราประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก”

1. การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Social Construction of Reality) ให้แก่ “ภาพตัวแทนหญิงชรา” ในรายการสารคดีโทรทัศน์

ความสนใจเป็นพิเศษประการหนึ่งของสำนักวัฒนธรรมศึกษา ก็คือ การตั้งคำถามเรื่อง “ภาพตัวแทน” (Representation) หรือการวิเคราะห์ว่า โลกรอบตัวเราถูกประกอบสร้างขึ้นโดยสังคม (Socially Constructed) และสืบทอดเผยแพร่โดยตัวเราหรือมาถึงตัวเราได้อย่างไร (สมสุข หินวิมาน, 2548, น.426)

นักภาษาศาสตร์ดั้งเดิมอธิบายว่า ภาพคือกระบวนการที่ภาษาหรือการสื่อสารได้ “สะท้อน” (Reflect) ความเป็นจริงรอบตัวเราออกมา ดังคำกล่าวที่ว่า “วรรณกรรมคือกระจกสะท้อนสังคม” ดังนั้น ภาษาศาสตร์แนวภาพสะท้อน (Reflectionism) จึงเชื่อว่า ความจริงเคยมีอยู่/มีอยู่แล้ว (the truth is out there) และภาพหรือการสื่อสารก็คือ กระจกส่องให้เราเห็นความจริงนั้นๆ ตามแบบที่มันเป็น แต่ทัศนะเรื่อง “ภาพ” หรือ “ภาพตัวแทน” ของสำนักวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ที่เชื่อว่า “ภาพตัวแทน” มิใช่การสะท้อน/เลียนแบบ/ค้นพบ หากแต่เป็นการประกอบสร้างส่วนเลี้ยวหนึ่งของโลกความเป็นจริง อันเป็นที่มาของแนวคิดเรื่องการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคม (Construction of Reality)

จากงานวิจัยเรื่อง หญิงชรา : ภาพตัวแทนในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ผู้วิจัยพบว่า ผู้ผลิตรายการมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอเรื่องราวของหญิงชราเพื่อสะท้อน (Reflection) และสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตที่แตกต่างของคนที่ยังดำรงอยู่ในสังคมอันจะนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่มุมมองและกลวิธีการนำเสนอเรื่องราวเหล่านั้นกลับเป็นไปในลักษณะการประกอบสร้าง (Construction) ภาพหรือภาพตัวแทน (Representation) โดยอ้างอิงจากเรื่องจริง/เหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น (based on true story) อันเป็นลักษณะสำคัญของรายการสารคดี (Non-Fiction) ที่ชักชวนให้ผู้ชมรายการรู้สึกเชื่อถือในความเป็นจริงเหล่านั้น โดยภาพตัวแทน (Representation) ของหญิงชราที่ปรากฏเป็นเพียงวิถีชีวิตเลี้ยวหนึ่งของหญิงชราและเป็นเพียงหญิงชรากลุ่มหนึ่งจากหญิงชราในโลกความจริงทั้งหมดที่ผู้ผลิตรายการประกอบสร้างผ่านการเล่าเรื่อง (Narration) หลายขั้นตอนด้วยกันเช่น โครงเรื่อง (การเปิด-ปิดรายการ) (Plot) ตัวละคร (Character) ฉาก (Setting) จุดยืนในการเล่าเรื่อง (Point of View) และการสื่อสารผ่านภาพและเสียง (The Visual and Sound Images) เป็นต้น

ภาพตัวแทนหญิงชราที่ผู้ผลิตรายการได้ประกอบสร้างขึ้นนั้นเป็นภาพตัวแทนหญิงชราที่มีความเป็นชายขอบซ้อนทับความเป็นชายขอบ กล่าวคือ หญิงชราอาจถือได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความเป็นชายขอบซ้อนทับกันอยู่หลายระนาบอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นพิจารณาจากมิติเรื่องเพศสภาพ

(Gender) วัย (Aging) และการด้อยโอกาสหรือการยอมรับทางสังคม เมื่อผู้ผลิตรายการนำเรื่องราวของหญิงชราซึ่งถือเป็นกลุ่มคนชายขอบกลุ่มหนึ่งมานำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ โดยได้เสนอภาพหญิงชราในแง่มุมที่มีวิถีชีวิตต่างจากครองปฏิบัติของหญิงชรากระแสหลักหรือหญิงชราโดยทั่วไป ภาพดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความหมายในประเด็นต่างๆ ซึ่งสร้างให้หญิงชรากลายเป็นคนชายขอบของหญิงชราส่วนใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เช่น หญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง ผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท ผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ผู้ที่ไร้อำนาจในการต่อรองทางสังคม หญิงชราคือผู้ที่มีชีวิตอย่างดิ้นรนต่อสู้ หญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากด้านมืดของสังคมสมัยใหม่ และหญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูกๆ เป็นต้น

ถึงแม้ว่าผู้ผลิตรายการจะประกอบสร้างความหมายภาพตัวแทนหญิงชราให้มีลักษณะร่วมกับหญิงชรากระแสหลักก็ได้หมายความว่าทำให้ภาพตัวแทนหญิงชรา มีความสอดคล้องหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกับหญิงชรากระแสหลัก เพราะลักษณะร่วมบางประการเช่น บทบาทความเป็นแม่และการดูแลลูกหลาน และบทบาทผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นเพียงบทบาทที่ทำหน้าที่เกี่ยวร้อยหรือโยงใยความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชรากระแสหลักและหญิงชราชายขอบให้ดำรงอยู่ด้วยกัน เพราะความเป็นชายขอบไม่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยตนเองและดำรงอยู่อย่างอิสระได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของฟาเบียน (Fabian, 1991 อ้างถึงใน ปรีตรตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล, 2546) ที่ได้กล่าวถึงความเป็นชายขอบหรือความเป็นอื่นไว้ว่า ความเป็นอื่นหรือคนอื่นนั้นไม่มีอยู่ในตัวของมันเองเพื่อรอการค้นพบ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาหรือเป็นเรื่องราวที่ถูกปั้นแต่งขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Asymmetrical Relations)

จากอิทธิพลทางความคิดของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เกี่ยวกับเรื่องอำนาจ (Power) ได้ทำให้นักวิชาการสำนักวัฒนธรรมศึกษาสนใจความสัมพันธ์ระหว่าง "ภาพตัวแทน" กับ "โครงสร้างอำนาจทางสังคม" ในเงื่อนไขที่ว่า ภาพตัวแทนที่เสนอผ่านสัญญาณต่างๆ อาจถูกประกอบสร้างโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ดังจะเห็นได้จากภาพตัวแทนหญิงชราได้กลายมาเป็นความจริง (Truth) ทางสังคมที่ถูกประกอบสร้าง (Construction) ผ่านการเล่าเรื่องจากสายตาของผู้ผลิตรายการที่ดำรงฐานะเป็นชนชั้นกลาง ที่มีการศึกษาดี และอาศัยอยู่ท่ามกลางความเจริญนานปรกการในเขตเมือง

จากสถานภาพของผู้ผลิตรายการที่มีฐานะเหนือกว่าหญิงชราในหลายๆ ด้าน เช่น ความเป็นหนุ่มสาววัยทำงาน มีการศึกษาที่ดี และพักอาศัยในเขตเมือง จึงทำให้ความสัมพันธ์ของหญิงชรากับผู้ผลิตรายการเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยผู้ผลิตรายการอยู่ใน

ฐานะผู้มีอำนาจในการกล่าวอ้างสร้างความหมายไปยังคนส่วนใหญ่ในสังคม ในขณะที่หญิงชรามีโอกาสพูดถึงตนเองเพื่อให้ผู้ผลิตรายการนำไปสรุปหรือกล่าวอ้างเท่านั้น นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตรายการและหญิงชรายังปรากฏในลักษณะของผู้ที่มีน้ำใจให้การช่วยเหลือและผู้ที่ได้รับการช่วยเหลืออีกด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวได้ต่อยอดไปถึงโครงสร้างอำนาจที่ไม่มีความเท่าเทียม และหญิงชราคือผู้ที่ตกอยู่ในฐานะความเป็นชายขอบหรือกลายเป็นคนชายขอบในสังคมนั่นเอง

กลวิธีที่ผู้ผลิตรายการใช้ในการประกอบสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชรา มีหลายประการด้วยกันแต่ที่ปรากฏเด่นชัดมีดังต่อไปนี้คือ การเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม (Binary Oppositions) ใส่คุณค่า (Values) ความหมาย (Meaning) ลงในแต่ละขั้ว และทำการตัดสิน (Judgement) คุณค่าเหล่านั้น การดึงหญิงชราให้เข้าร่วม (Inclusion) กระบวนการต่างๆ ในสังคม โดยยิ่งเข้าร่วมก็ยิ่งมีความแปลกแยกแตกต่าง การเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Use) การตั้งประโยคคำถามกับผู้รับชมรายการ การสร้างนิยามให้แก่คนชราและสถานการณ์ต่างๆ และการสื่อสารผ่านภาพหรือชุดภาพ

กลวิธีในการประกอบสร้างความหมายดังกล่าวได้แสดงให้เห็นและต่อยอดความเป็นชายขอบของหญิงชราจากสายตาด้านข้างกลาง ในเขตเมืองมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ แต่ละกลวิธีในการประกอบสร้างความหมายนั้น หญิงชราได้ตกเป็นฝ่ายที่ถูกกระทำและถูกผลักให้ไปอยู่ในพื้นที่ที่ชนชั้นกลางได้ขีดเส้นหรือกำหนดขอบเขตไว้ให้ ซึ่งพื้นที่หรือขอบเขตดังกล่าวจะเป็นพื้นที่หรือขอบเขตที่มีลักษณะเป็นรองและถูกเหยียดชั้นสภาพด้อยให้มาพร้อมกันเสมอ แต่ในขณะเดียวกันหญิงชราก็ได้มีการต่อสู้ต่อรองกับภาพตัวแทนดังกล่าวที่ถูกเหยียดชั้นให้ เช่น หญิงชราไม่รู้สึกรำคาญตนเป็นผู้ยากจน ในขณะที่ชนชั้นกลางอย่างผู้ผลิตรายการเห็นว่ายากจน ดังจะเห็นได้จากคำให้สัมภาษณ์ของ จิราพร เกิดประสพ (สัมภาษณ์) ผู้เขียนบทรายการสารคดีโทรทัศน์ ที่แสดงให้เห็นถึงความลังเลในการนิยามหรือตีความคำว่า “จน” ว่า ยายไฮ ยายตี จริงๆ ก็ไม่ได้จนนะ แ่จนในสายตาคนเมืองเท่านั้น แต่เค้าไม่ได้คิดว่าเค้าจน ถ้าวัดที่วัดถูกจนนั้นแหละ

ในงานวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะทำให้ทราบวิธีคิด การประกอบสร้างความหมาย และกลวิธีในการประกอบสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราผ่านรูปแบบรายการโทรทัศน์ที่ดู “สมจริง” มากที่สุดอย่างรายการสารคดีแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนแต่ละกลุ่มที่ดำรงอยู่ในสังคม ตลอดจนวิธีการปฏิเสธ ต่อสู้ ต่อรองอำนาจนั้นของผู้ที่ตกอยู่ในสภาพด้อยหรือถูกนิยามให้เป็นคนชายขอบอย่างเช่น หญิงชรา เป็นต้น

2. การทบทวนตนเอง (Self Reflection) ของผู้ผลิตรายการในฐานะคนชั้นกลาง

สิ่งที่ผู้วิจัยค้นพบเพิ่มเติมจากการวิเคราะห์ด้วยบท (Textual Analysis) ในงานวิจัยเรื่องหญิงชรา : ภาพตัวแทนในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” โดยอาศัยองค์ประกอบการเล่าเรื่อง (Narration) ก็คือจุดยืนของผู้ผลิตรายการที่อยู่ในฐานะผู้สังเกตการณ์ (Observer) ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของอำนาจที่ผู้สังเกตมีมากกว่าผู้ถูกสังเกต และความสัมพันธ์แบบชั่วคราวข้ามระหว่างความเป็นเมืองกับความเป็นชนบท ที่สถานภาพความเป็นเมืองมีคุณค่าเหนือความเป็นชนบท โดยหญิงชราเป็นภาพตัวแทนของความเป็นชนบท เพราะหญิงชราจากรายการสารคดีทั้ง 5 ตอน มีวิถีการดำเนินชีวิตและอาศัยอยู่ในชนบททั้งหมด ขณะที่ผู้ผลิตรายการเป็นผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในเมืองจึงเป็นภาพตัวแทนของความเป็นเมือง

เรื่องราววิถีการดำเนินชีวิตของหญิงชราที่อาศัยอยู่ในชนบทได้ถูกถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่อง มุมมอง ภาษา วิธีคิดแบบคนเมือง และเผยแพร่โดยคนเมืองไปสู่คนส่วนใหญ่ เพื่อติดตั้งความหมายภาพตัวแทนหญิงชราให้ดำรงอยู่ในความนึกคิดของคนในสังคม โดยที่หญิงชราในชนบทเป็นผู้ให้ความร่วมมือ เอื้อเพื่อข้อมูล และยอมรับภาพตัวแทนเหล่านั้น ถึงแม้ว่าภาพตัวแทนเหล่านั้นเป็นภาพตัวแทนที่ตนไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้นและมักปรากฏในลักษณะที่ด้อยอำนาจกว่าทั้งในเชิงเศรษฐกิจและสังคมก็ตาม

การเล่าเรื่องราวต่างๆ ตลอดจนถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านั้นสู่คนส่วนใหญ่ด้วยสายตาคนชั้นกลางได้สะท้อนผ่านแนวคิดของ โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) (วรรณพิมล อังคศิริสรพร, ผู้แปลและเรียบเรียง, 2544, น. 107) ที่กล่าวถึงมายาคติ (Myth) ที่มักเกิดจากอิทธิพลของชนชั้นกระฎุมพีหรือชนชั้นกลางในการถ่ายทอดความคิด คติ ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ ผ่านสื่อไปยังคนส่วนใหญ่ในสังคมว่า

กลางศตวรรษที่ 17-19 ในประเทศฝรั่งเศส ‘นักเขียน’ จัดเป็นชนชั้นกระฎุมพีที่มีอำนาจ ได้ใช้วรรณกรรมในการถ่ายทอดสภาพสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และคติความเชื่อของคนส่วนใหญ่ และเมื่อกลางศตวรรษที่ 19 การปฏิวัติเมื่อ ค.ศ. 1848 ได้ส่งผลให้เกิดการล่มสลายของภาพลวงตาเสรีนิยม ซึ่งบาร์ตส์ได้สะท้อนให้เห็นว่า วรรณกรรมมิใช่สิ่งที่โปร่งใส บริสุทธิ์ แต่เป็นสิ่งที่สมรู้ร่วมคิดกับอำนาจของชนชั้นกระฎุมพีอย่างไม่รู้ตัว

นอกจากนี้สภาพด้อยของหญิงชราได้สะท้อนผ่านมุมมองของ Creative Project Manager ช่างภาพรายการสารคดี “คนค้นคน” ว่า “เวลาเลือกกลุ่มคนนั้นมา เราก็ต้องดู ...

ความคิดที่เรามองคนชราก็คือ ถ้าพูดถึงรันทดหดหู่ เราก็จะนึกถึงภาพคนชรา แล้วก็ต้องเป็นหญิงชรา บ้านนอก ชนบท" (พิทักษ์ ใจบุญ, สัมภาษณ์) วิธีคิดเหล่านี้ นอกจากจะเป็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนหญิงชราแล้ว ยังเป็นภาพคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) ที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้น (Constructed) โดยผ่านปฏิบัติการทางภาษา ซึ่งเป็นสัญญาณอย่างหนึ่งในการถ่ายทอดความหมายไปสู่คนในสังคม เพื่อให้ผู้ผลิตรายการได้ทบทวนตนเอง ทำความเข้าใจและรู้จักตัวตนของตนเองได้มากยิ่งขึ้นว่าตนมีตำแหน่งแห่งที่อยู่ ณ ตรงจุดใดของสังคม ซึ่งหากพิจารณาโดยเปรียบเทียบกับภาพตัวแทนหญิงชราที่ผู้ผลิตรายการนำเสนอจึงพบว่า ตนคือผู้ผลิตรายการ วัยหนุ่มสาว เป็นชนชั้นกลาง ในสังคมเมือง มีสถานภาพ บทบาท โอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจเหนือกว่าหญิงชรา

การมีคู่เทียบเช่นนี้เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เราสามารถทบทวนตนเองได้ว่า "เราเป็นใคร" "อยู่ส่วนไหนในสังคม" ซึ่งจะส่งผลให้รู้จักและเข้าใจบทบาทที่แท้จริงของตนเองมากยิ่งขึ้น ดังที่ เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2547, น.247) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ชาติตะวันตกได้พยายามทำความเข้าใจตัวตนของตนเองด้วยการประกอบสร้างชาติตะวันออกขึ้นมา ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะเดียวกันกับที่ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ "คนค้นคน" ซึ่งเป็นชนชั้นกลางในสังคมเมืองได้ประกอบสร้างความหมายให้แก่ภาพตัวแทนหญิงชราซึ่งถือเป็นคนชายขอบในมิติเรื่องเพศสภาพ (Gender) วัย (Aging) และการด้อยโอกาสหรือการยอมรับทางสังคม มาเพื่อค้นหาตัวตนและตำแหน่งแห่งที่ของตนในสังคม โดยผ่านกลไกสำคัญในการทำหน้าที่สืบต่อวาทกรรมและภาพตัวแทน "หญิงชรา" ซึ่งก็คือ "สื่อมวลชน" นั่นเอง

ประการสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้ผลิตรายการมิได้เพียงแค่อทบทวนตนเองผ่านการสำรวจชีวิตหญิงชราเท่านั้น แต่ได้ใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการส่งต่อความหมายดังกล่าวผ่านภาพตัวแทนหญิงชราในฐานะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ให้แก่ "คนชั้นกลาง" อื่นๆ ด้วย โดยหวังว่าก่อให้เกิดการทบทวนตนเองและหันมาใส่ใจ/เข้าใจคนกลุ่มอื่นในสังคมมากขึ้น

ถึงแม้ว่าผู้ผลิตรายการจะเปิดโอกาสเปิดพื้นที่ให้ผู้ที่ดีกว่าเช่น หญิงชรา มีโอกาสพูดถึงตนเอง และมีช่องทางสื่อสารความหมายนั้นไปสู่คนส่วนใหญ่ในสังคม แต่ความหมายนั้นก็ยังคงผ่านวิธีการประกอบสร้าง (Constructed) นิยามตนเองใหม่ (Re-Definition) และสรุปของผู้ผลิตรายการในฐานะผู้มีอำนาจเช่นเดิม แต่อย่างน้อยการรับรู้จากภาพตัวแทน (Representation) ที่ประกอบสร้างจากผู้ผลิตรายการที่มีสำนึกรับผิดชอบในการนำเสนอรายการก็อาจช่วยสร้างความ

เข้าใจให้แก่คนกลุ่มต่างๆ ได้มากขึ้น ซึ่งในปัจจุบันมีสื่อจำนวนไม่มากนักที่เปิดโอกาสให้คนชายขอบหรือผู้ที่ด้อยโอกาสสามารถพูดถึงตนเองในพื้นที่สาธารณะ

การอาศัยโอกาสและช่องว่างทางการตลาดในการนำเสนอเรื่องราวในลักษณะนี้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเลือกผลิตรายการที่มีความแตกต่างหรือสวนกระแสต่อความนิยมของผู้รับชมและรูปแบบรายการที่มีอยู่ในปัจจุบันก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้ผลิตรายการสามารถทบทวนตนเอง (Self Reflection) หรือรู้จักตนเองในฐานะผู้ผลิตรายการมากขึ้น

ท้ายที่สุดนี้ เราอาจกล่าวสรุปได้ว่า การสร้างคู่เทียบขึ้นมาเพื่อทบทวนตนเอง (Self Reflection) เช่นนี้ เป็นวิธีการในการดำรงรักษาสถานะทางสังคม (Social Status) ของตนเองให้ยังคงอยู่ โดยบทบาทดังกล่าวนั้นจะเป็นคำตอบของคำถามที่ว่า “เราคือใคร” และ “อยู่ส่วนไหนในสังคม” ของคนชั้นกลาง ซึ่งย่อมหมายถึงตัวผู้ผลิตรายการด้วยนั่นเอง

3. อัตลักษณ์ของหญิงชราและความสัมพันธ์ระหว่างสื่อโทรทัศน์ (TV) กับหญิงชราในฐานะผู้รับสาร (Audience)

นอกจากในแง่ของกระบวนการสร้าง/ประกอบสร้างภาพตัวแทนแล้ว คริส บาร์คเกอร์ (Barker, 2000 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2547, น. 427) ได้ย้ำว่า จุดยืนของวัฒนธรรมศึกษา (เช่น ทศนะของ สจวร์ต ฮอลล์ เป็นต้น) จะสนใจทั้งระดับของการเข้ารหัสและการถอดรหัส (Encoding/Decoding) ดังนั้น ลัทธิคิดนี้จึงตั้งคำถามต่อจากระดับการสร้างความหมายไปอีกว่า ในกระบวนการของภาพตัวแทน/ความหมายเชิงวัฒนธรรมต่างๆ เมื่อถึงระดับของการใช้หรือการตีความแล้ว ผู้คนที่อยู่ในบริบททางสังคมซึ่งแตกต่างกันจะทำความเข้าใจความหมายของภาพตัวแทนเหมือนหรือต่างกันอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากภาพตัวแทนนั้นมีส่วนสัมพันธ์กับ “ประสบการณ์ตรง (Direct Experience) ของผู้รับสาร”

จากการวิเคราะห์การถอดรหัส (Decoding) และตีความหมาย (Making Sense) ของภาพตัวแทนหญิงชราจากรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า นอกจากเกณฑ์เรื่องอุดมการณ์ความเป็นแม่ ความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญา ค่านิยมเรื่องการศึกษา ความเชื่อเรื่องเวรกรรม ความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของผู้สูงอายุ หรือฐานะทางเศรษฐกิจ ในการถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราแต่ละประเด็นแล้ว ประการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นตัวแปรสำคัญที่อยู่หลังเกณฑ์ดังกล่าวก็คือ “ประสบการณ์ตรง (Direct Experience)” หรือ “ประสบการณ์ร่วม (Shared Experience)” ของกลุ่มตัวอย่างหญิงชรา

ประสบการณ์ตรง (Direct Experience) คือประสบการณ์ที่เราสัมผัสโลกภายนอกได้ด้วยตนเองและจัดเป็นตัวแปรสำคัญที่เชื่อมโยงภาพตัวแทนที่ปรากฏผ่านสื่อ เช่น โทรทัศน์ ซึ่งเป็นโลกแห่งความหมายหรือโลกแห่งสัญลักษณ์ (World of Meaning / World of symbol) เข้ากับเหตุการณ์ในโลกแห่งความจริง (World of Reality) และทำหน้าที่กำหนดทิศทางการตีความหมายสิ่งของหรือเรื่องราวต่างๆ เมื่อโลกแห่งความจริง และโลกแห่งความหมาย มาเผชิญหน้ากัน และหากประสบการณ์จากโลกทั้งสองมีความสอดคล้องกันก็จะทำให้เกิดประสบการณ์ร่วม (Shared Experience) กันในกลุ่มสังคม

การใช้ประสบการณ์ตรง มาพิจารณาร่วมกับเกณฑ์อื่นๆ ในการถอดรหัสและตีความหมายนี้ จะเห็นได้จากการถอดรหัสภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะร่วมกับหญิงชรากระแสดหลัก ในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่มีบทบาทในฐานะแม่และดูแลลูกหลาน” และ “บทบาทในฐานะผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา” ที่กลุ่มตัวอย่างหญิงชราถอดรหัสและตีความหมายจากจุดยืนเดียวกันกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) โดยใช้เกณฑ์เรื่องอุดมการณ์ความเป็นแม่ และเกณฑ์เรื่องความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนามาเป็นกรอบในการตีความตามลำดับ รวมถึงการพิจารณาประเด็นดังกล่าวด้วยการนำมาเทียบกับประสบการณ์ของตน และยอมรับว่าตนก็ปฏิบัติเช่นนั้นเหมือนกัน จึงก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วมกันระหว่างโลกแห่งความจริงและโลกแห่งความหมายของกลุ่มหญิงชรา

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า มีบางประเด็นที่ตัวแปรเรื่องประสบการณ์ตรง ไม่มีผลต่อการถอดรหัสของหญิงชรา โดยหญิงชราสามารถเข้ารหัสจากจุดยืนเดียวกันกับที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา ได้อย่างสอดคล้องกัน (10 ใน 10 คน) นั่นคือประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไร้อำนาจการต่อรองทางสังคม” และ “หญิงชราคือผู้ที่ได้รับผลกระทบด้านมืดจากสังคมสมัยใหม่” เกณฑ์ที่ทำหน้าที่เหนือประสบการณ์ตรง ของหญิงชราก็คือเกณฑ์เรื่องการศึกษา / ภูมิปัญญา และความเชื่อเรื่องเวรกรรม นั่นเอง

ในการศึกษาเรื่องการถอดรหัส (Decode) และการตีความหมาย (Making Sense) ภาพตัวแทนของหญิงชราในรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” นอกจากจะทำให้ทราบถึงตัวแปรสำคัญที่มีผลในการกำหนดทิศทางการตีความหมายของกลุ่มตัวอย่างหญิงชราเมื่อโลกแห่งความจริงมาเผชิญหน้ากับโลกแห่งความหมายแล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบว่า อัตลักษณ์ (Identity) ของหญิงชรา มีหลากหลายมิติ (multi-dimensional) และมีลักษณะพลวัตร (Dynamic) โดยจะมีการเคลื่อนไหว เลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาและบทบาทที่ตนได้รับ ซึ่งจะเห็นได้จากการรับรู้ภาพตัวแทนของหญิงชราในแต่ละบทบาทที่ผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ “คนค้นคน” ได้

ประกอบสร้างขึ้น กล่าวคือ เมื่อกลุ่มตัวอย่างหญิงชราได้ถอดรหัสและตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราในแต่ละประเด็นตามที่ผู้ผลิตรายการเข้ารหัสมา ถึงแม้ว่าการถอดรหัสจะเป็นไปทิศทางเดียวกันกับการเข้ารหัส แต่ก็มิได้หมายความว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะนิยามตนเองเป็นพวกเดียวกันกับภาพตัวแทนที่ตนรับรู้เสมอไป เช่น ประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 9 ใน 10 คนมีการถอดรหัสจากจุดยืนเดียวกันกับผู้ส่งสารเข้ารหัสมา แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับตนเอง (ประสบการณ์ตรง) กลับบอกว่าตนไม่สามารถเป็นได้อย่างภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในบางประเด็นเช่น “หญิงชราคือผู้ที่มีฐานะยากจนในชนบท” หรือ “หญิงชราคือผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา” ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับภาพตัวแทนเหล่านั้น แต่หญิงชราก็ได้ต่อสู้ต่อรองกับบทบาทนั้นตามวิถีทางของตนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของตนให้อยู่ในฐานะที่เหนือกว่าหรือดีกว่าภาพตัวแทนเหล่านั้น

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยค้นพบจากการถอดรหัสภาพตัวแทนหญิงชราที่ต่างจากหญิงชรากระแสหลัก หรือภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะความเป็นชายขอบ ก็คือ ถึงแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างหญิงชราจะมีการถอดรหัสและตีความหมายจากจุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) แต่เมื่อกลุ่มตัวอย่างนำภาพตัวแทนในแต่ละประเด็นมาเปรียบเทียบกับตนเองกลับมีการแสดงตัวตนที่หลากหลายและมีการแบ่ง “เขา” (Them) แบ่ง “เรา” (Us) ค่อนข้างมาก ในประเด็นที่เป็นภาพตัวแทนหญิงชราที่มีลักษณะแตกต่างหรือเบี่ยงเบนไปจากหญิงชรากระแสหลัก เช่น หญิงชราคือผู้มีชีวิตอย่างดิ้นรนต่อสู้ และหญิงชราคือผู้ที่มีความเสื่อมโทรมทางร่างกายแต่มีจิตใจที่แข็งแกร่ง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประสบการณ์ตรง คือตัวแปรสำคัญที่ทำหน้าที่ร่วมกับเกณฑ์ต่างๆ ในการกำหนดทิศทางในการถอดรหัสหรือตีความ จากโลกแห่งความหมายหรือสิ่งที่สื่อโทรทัศน์นำเสนอให้แก่กลุ่มตัวอย่าง และประสบการณ์ตรงจะทรงอิทธิพลมากยิ่งขึ้น เมื่อได้มาปะทะกับภาพตัวแทนในลักษณะที่สอดคล้องต้องกันจนกลายเป็นประสบการณ์ร่วมระหว่างคนกลุ่มเดียวกันในสังคม และยังส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความใกล้ชิดและแนบแน่นกันมากยิ่งขึ้น ในฐานะผู้ส่งสารที่ทำหน้าที่ขยายประสบการณ์ความจริงจากโลกภายนอกมาสู่ผู้รับสาร สรุปตอกย้ำซ้ำความหมายเดิม ตลอดจนนิยามความจริงขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ผู้รับสารสร้างความหมายจากความจริงเหล่านั้นผ่านสื่อ ซึ่งก็จะกลายเป็นภาพตัวแทนที่คนในสังคมรับรู้ในที่สุด ดังนั้นผู้ส่งสารจึงควรตระหนักรับผิดชอบถึงการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้ภาพตัวแทนของกลุ่ม

คนที่ตนนำมาเผยแพร่มีความสอดคล้องกับความจริงในโลกภายนอกและไม่ส่งผลกระทบด้านลบต่อคนกลุ่มนั้นๆ ในสายตาคนส่วนใหญ่

นอกจากนี้ ประสบการณ์ตรงยังสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์อันหลากหลายมิติ และมีลักษณะพลวัตรของกลุ่มตัวอย่างที่จะเคลื่อนไหวและเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาและบทบาทที่ตนได้รับซึ่งจะมีความสอดคล้องและแตกต่างกันไปตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่แต่ละบุคคลดำรงอยู่ในขณะนั้น ดังนั้น สิ่งสำคัญจึงไม่ใช่ว่าแท้จริงแล้วหญิงชรามีบทบาทอย่างไร แต่อยู่ที่รายการโทรทัศน์กำลังนำหญิงชราเข้าสู่วาทกรรม (Discourses) ชุดใดนั่นเอง

4. อิทธิพลของประสบการณ์ตรง (Direct Experience) และประสบการณ์ร่วม (Shared Experience) ที่มีต่อการรับรู้และตีความหมายภาพตัวแทนหญิงชราประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก”

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในประเด็นเรื่องอิทธิพลของประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ร่วมของผู้รับสารที่มีผลต่อการรับรู้และตีความหมายภาพตัวแทนจากโลกแห่งความหมาย ข้อค้นพบสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยได้จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหญิงชราเพื่อวิเคราะห์การถอดรหัสและตีความหมายในประเด็นเรื่อง “หญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก” ก็คือกลุ่มตัวอย่างได้ใช้ค่านิยมเรื่องคุณธรรมความกตัญญูต่เวทีรู้คุณบิดามารดา มาเป็นเกณฑ์วัดความมีคุณค่าของความชราในสายตาลูกๆ เหมือนกัน แต่กลับมีการถอดรหัสและตีความหมายด้วยจุดยืนที่แตกต่างกันมากที่สุด โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีการถอดรหัสต่างไปจากจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (5 ใน 10 คน) ได้หาเหตุผลมารองรับการกระทำของลูกหลานโดยไม่คิดว่าตนเป็นบุคคลที่ไม่มีคุณค่าในสายตาลูกหลานหรือถูกทอดทิ้ง เช่น เหตุผลเรื่องเศรษฐกิจ เหตุผลเรื่องระยะทางที่ห่างไกล เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีการถอดรหัสจากจุดยืนที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสมา (Preferred Reading) ได้วางตนเองไว้ในตำแหน่งเดียวกันกับภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏ โดยใช้สรรพนามแทนตนว่า “เรา” (Us) ทั้งกลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่อาศัยอยู่กับครอบครัวและอาศัยอยู่สถานสงเคราะห์คนชรา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวแปรเรื่องรูปแบบชีวิตไม่มีผลต่อการตีความหมายภาพตัวแทนและการแสดงอัตลักษณ์ของหญิงชรา แต่ตัวแปรเรื่องประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ร่วมกลับเป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตีความหมายภาพตัวแทน การแสดงอัตลักษณ์ และการแสดงความรู้สึกที่แท้จริงของหญิงชราออกมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มหญิงชราที่อยู่ในสถาน

สงครามหิคนชรา ซึ่งมีประสบการณ์ร่วม/เหมือนกับภาพตัวแทนของหญิงชราที่โทรทัศน์ประกอบสร้างให้ จากการสังเกตขณะเก็บข้อมูลผู้วิจัยพบว่า เมื่อผู้วิจัยได้เปิดเทปรายการสารคดี “คนค้นคน” ทั้ง 5 เรื่อง โดยได้ติดต่อเฉพาะตอนสำคัญให้กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตในสถานสงครามหิคนชรารับชมนั้น มีอยู่หลายตอนด้วยกันที่เป็นภาพหรือบทสนทนาที่เกี่ยวข้องกับภาพตัวแทนประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูก กลุ่มตัวอย่างบางคนรู้สึกสะเทือนใจค่อนข้างมาก เช่น ลูกขึ้นเดินออกไปข้างนอกขณะเปิดเทปรายการตอนสำคัญ มีน้ำตาคลอแว่นหน้าให้สัมภาษณ์ ให้สัมภาษณ์ด้วยน้ำเสียงเบา และยกให้เป็นเรื่องของเวรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รายการโทรทัศน์ไม่เพียงแต่จะประกอบสร้างความเป็นจริงให้แก่คนในสังคมเท่านั้น แต่ยังมีอำนาจระดับประกอบสร้างอารมณ์และความรู้สึก (Construction of Emotion) ให้แก่กลุ่มตัวอย่างหญิงชราที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตในสถานสงครามหิคนชราอีกด้วย

ปฏิภรียาของลุ่มตัวอย่างที่มีต่อประเด็นเรื่องหญิงชราคือผู้ที่ไม่มีคุณค่าสำหรับลูกได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในโลกแห่งความหมายที่สื่อเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดกับประสบการณ์ในโลกแห่งความจริงเมื่อมาปะทะและก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วมกันซึ่งการปะทะกันดังกล่าวได้มีอิทธิพลเหนือผู้รับสารในฐานะเป็นผู้ตอกย้ำประสบการณ์ดังกล่าวให้แก่ผู้รับสารที่มีประสบการณ์ตรง และเป็นผู้ขยายประสบการณ์ให้แก่ผู้รับสารที่ไม่มีประสบการณ์ความจริงจากโลกภายนอก

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย

ในส่วนขอเสนอแนะสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย ผู้วิจัยสามารถนำข้อค้นพบที่ได้รับจากการศึกษาไปปฏิบัติได้ดังนี้

1. ผู้ผลิตรายการโทรทัศน์หรือสื่อมวลชนแขนงอื่นๆ ที่เสนอเรื่องราวในเชิงสังคมและเกี่ยวข้องกับคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ควรเสนอภาพหรือเรื่องราวของคนกลุ่มต่างๆ ในลักษณะที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและมีแง่มุมที่หลากหลายเพื่อนำข้อมูลมาสู่สังคมอย่างรอบด้าน รวมทั้งระมัดระวังการนำเสนอเรื่องราวหรือภาพที่สะเทือนใจอันจะส่งผลกระทบต่อบุคคล/กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม ดังจะเห็นได้จาก ปฏิภรียาของลุ่มตัวอย่างหญิงชราในสถานสงครามหิคนชราที่มีความสะเทือนใจเป็นอย่างมากเมื่อเห็นภาพหญิงชราถูกลูกหลานทอดทิ้ง
2. องค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุควรตระหนักถึงบทบาทของสื่อในการสร้างความเป็นจริงแก่สังคม โดยควรให้ความสำคัญและใส่ใจต่อภาพของหญิงชราที่ปรากฏผ่านสื่อให้อยู่บน

พื้นฐานความเป็นจริง ถูกต้อง และรอบด้าน เพราะภาพเหล่านั้นจะกลายเป็นภาพตัวแทนอันจะนำมาซึ่งการจดจำรับรู้ของคนในสังคมต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

งานวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาตัวบท (Text) ด้วยการวิเคราะห์การเล่าเรื่อง (Narration) ผ่านสื่อประเภทสารคดี (Non-Fiction) ซึ่งเป็นเรื่องจริงจากเหตุการณ์จริงของกลุ่มคนที่ได้ชื่อว่าเป็น "คนชายขอบ (Marginal People)" และการศึกษาผู้รับสาร (Audience) ที่เป็นคนชายขอบกลุ่มเดียวกัน ด้วยแนวคิดการเข้ารหัสและการถอดรหัส (Encoding/Decoding) ของสจวร์ต ฮอลล์ (Stuart Hall) นั้นยังมีจำนวนไม่มากนักเมื่อเทียบกับการศึกษาวิจัยการเล่าเรื่องผ่านสื่อบันเทิงคดี (Fiction) หรือการศึกษาเรื่องราวผ่านสื่อของคนกลุ่มอื่นในสังคม ตลอดจนการศึกษาผู้รับสาร (Audience) ควบคู่ไปกับตัวบท (Text) สำหรับเรื่องเล่าที่เป็นจริงอย่างเช่น สารคดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอว่า การศึกษาวิจัยด้านการสื่อสารในแขนงต่างๆที่มีความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มคนปกติที่อยู่ในสถานะเป็นรอง ด้อยโอกาส ด้อยอำนาจ เกียรติศักดิ์ กระทั่งถูกลดทอนความเป็นมนุษย์จากกลุ่มคนที่มีอำนาจทางสังคมเหนือกว่า น่าจะได้รับการศึกษาต่อยอดในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยคิดว่าควรมีการศึกษาในโอกาสต่อไป มีดังต่อไปนี้

1. ศึกษากระบวนการเข้ารหัส (Encoding) ของผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" เพื่อให้เข้าใจถึงอุดมการณ์ความคิด (Ideology) และการผลิตความหมายให้แก่ภาพตัวแทน "หญิงชรา" ในฐานะผู้ส่งสาร (Sender) อันจะทำให้การศึกษาวิจัยเรื่อง หญิงชรา : ภาพตัวแทนในรายการสารคดีโทรทัศน์ "คนค้นคน" มีความครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. ศึกษาภาพตัวแทนหญิงชราจากสื่อที่ให้ข้อเท็จจริงประเภทอื่น เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อหนังสือสารคดี เป็นต้น เพื่อศึกษาเปรียบเทียบภาพตัวแทนหญิงชราที่ปรากฏผ่านสื่อต่างชนิดกันจะมีความหมายแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

3. ศึกษาภาพตัวแทนของคนชายขอบกลุ่มอื่น เช่น คนพิการ เด็กเร่ร่อน หรือกลุ่มเพศที่สาม เป็นต้น จากรายการประเภทสารคดี (Non-Fiction) เพื่อศึกษานิยาม (Definition) ของกลุ่มคนชายขอบที่ถูกประกอบสร้างผ่านสื่อ และกลวิธีการประกอบสร้างความหมายให้แก่คนชายขอบว่ามีลักษณะอย่างไร และเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น